

KIRJALLINEN KYSYMYS 83/2001 vp

Äänestysmahdollisuuksien lisääminen sähköisen henkilökortin avulla

Eduskunnan puhemiehelle

Suomessa järjestettiin taakse jääneen vuosikymmenen lopulla puolentoista vuoden aikana yhteensä viidet vaalit: maaliskuussa 1999 eduskuntavaalit, kesäkuussa 1999 Euroopan parlamentin vaalit, tammi—helmikuussa 2000 kaksivaiheiset presidentinvaalit, joihin liittyi vielä puolueiden sisäisiä esivaaleja, sekä syksyllä 2000 kunnallisvaalit.

Äänestysaktiivisuus vaihteli voimakkaasti eri vaaleissa. Pohjanoteeraus koettiin Euroopan parlamentin vaaleissa, aktiivisimmin äänestettiin perinteisesti suoralla vaalitavalla käydyissä presidentinvaaleissa. Kaikille vaaleille on kuitenkin ollut yhteistä se, että äänestysaktiivisuus on jäänyt nuorten ja keski-ikäisten keskuudessa selkeästi muita väestöryhmiä alhaisemmaksi.

Tämän huolestuttavan kehityssuunnan katkaiseminen edellyttää pikaisia toimenpiteitä.

Suomi on edelläkävijä Internetin käytössä, elektronisen rahan ja kaupan alalla sekä digitaalisen TV:n kehitystyössä. Meillä on myös jo olemassa tekniset valmiudet äänestämiseen elektronisesti. Tämä tapahtuisi tietokoneeseen kytkettävän kortinlukijan ja pankkikortin kokoisen sähköisen henkilökortin avulla.

Sähköisen henkilökortin avulla tapahtuva äänestäminen ei heikentäisi perinteisesti tärkeäksi koettua vaalisalaisuutta, sillä kortin käyttäminen edellyttää pankkikortin tapaan henkilökohtaisen tunnusluvun tietämistä. Sähköisessä henkilökortissa tunnuslukuja on vieläpä kaksi: PIN1 (perustunnusluku) ja PIN2 (sähköisen allekirjoituksen tunnusluku).

Kyseessä olisi perinteistä ennakoöänestystä (posti, koti, laitokset) täydentävä äänestystapa. Äänestys toteutettaisiin samanaikaisesti ennakoöänestyksen kanssa. Näin estettäisiin kaksinkertaisen äänestämisen mahdollisuus, kun varsinaisena vaalipäivänä äänestyspaikoilla käytettävään äänestysluetteloihin olisi merkitty perinteisten ennakoöännten lisäksi myös elektronisesti ennakkoon äänestäneet.

Valitettavasti sähköinen henkilökortti ei ole ainakaan toistaiseksi yleistynyt kansalaisten keskuudessa. Yhtenä syynä tähän voidaan pitää sitä, ettei korttia ole juurikaan markkinoitu. Tämän seurauksena elektronisten palvelujen tarjoajakin on toistaiseksi valitettavan vähän. Esimerkiksi pankeista vasta Osuuspankki on tehnyt pankkipalveluiden käytön mahdolliseksi sähköisen henkilökortin avulla.

Kortin hankkiminen ja sen käyttö on myös kohtuuttoman kallista. Kortti maksaa poliisilaitokselta tilattuna 160 mk, minkä lisäksi sen käyttäminen edellyttää tarvittavan ohjelmiston ja tietokoneeseen kytkettävän kortinlukijan hankintaa. Esimerkiksi Kolumbuksen hinnaston mukaan ohjelmisto maksaa 99 mk ja kortinlukija 277 mk. Kortin käytön aloittamisen yhteishinnaksi muodostuu näin peräti 536 mk.

On selvää, ettei sähköisen henkilökortin avulla tapahtuva äänestäminen voi nousta näillä hinnoilla kilpailukykyiseksi vaihtoehdoksi perinteiselle äänestysmenettelylle. Mielestäni kortin hintaa tulisi merkittävästi alentaa tai se voitaisiin toimittaa jopa maksutta kaikille, jotka sen halua-

vat. Kun kortti yleistyisi, kortinlukijan hinta putoaisi kysynnän lisääntymisen myötä automaattisesti edullisemmäksi.

Kaikki kansalaiset eivät tietenkään voi hankkia kortinlukijaa itselleen esimerkiksi kotitietokoneen puuttumisen vuoksi. Tämän vuoksi valtiovallan tulee kannustaa kouluja, kirjastoja ja muita julkisyhteisöjä niiden hankkimiseen ja käytön opettelemiseen.

Olen varma, että uusi äänestysmahdollisuus lisääisi erityisesti paljon Internetiä käyttävien nuorten äänestysaktiivisuutta, mutta se toisi samalla helpotusta myös niiden syrjäseutujen ihmisten elämään, joilla on käytettävissään Internet-yhteys.

Olisi hienoa, jos äänestäminen olisi mahdollista sähköisen henkilökortin avulla jo seuraavissa eduskuntavaaleissa.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän kunnioittavasti valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mihin toimenpiteisiin valtioneuvosto aikoo ryhtyä sähköisen henkilökortin yleistymisen edistämiseksi ja äänestämisen mahdollistamiseksi sen avulla jo seuraavissa eduskuntavaaleissa?

Helsingissä 14 päivänä helmikuuta 2001

Petri Neittaanmäki /kesk

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Rouva puhemies, olette toimittanut valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi kansanedustaja Petri Neittaanmäen /kesk näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 83/2001 vp:

Mihin toimenpiteisiin valtioneuvosto aikoo ryhtyä sähköisen henkilökortin yleistymisen edistämiseksi ja äänestämisen mahdollistamiseksi sen avulla jo seuraavissa eduskuntavaaleissa?

Vastauksena kysymykseen esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Suomen perustuslain 25 §:n mukaan kansanedustajat valitaan välittömällä, suhteellisilla ja salaisilla vaaleilla, joissa jokaisella äänioikeutulla on yhtäläinen äänioikeus. Vastaavanlaiset säännökset kunnallisvaalien osalta on otettu kuntalakiin (365/1995).

Vaalisalaisuus tarkoittaa sitä, ettei kukaan, sen enempää vaaliviranomainen kuin toinen äänestäjäkään (mahdollista vaaliavustajaa lukuun ottamatta), saa tietää, miten äänestäjä käyttää äänioikeuttaan. Äänestäjän äänestyslippuun tekemästä äänestysmerkinnästä tietää vain äänestäjä itse.

Vaalisalaisuus ja samalla vaalivapaus, eli äänestäjän vapaa tahdonmuodostus äänestysmerkintää tehtäessä, on turvattu sillä, että äänestäjä saapuu äänestämään äänestyspaikkaan tai ennakoäänestyspaikkaan, jossa hän vaaliviranomaisten valvonnassa tekee äänestysmerkintänsä äänestyskopissa muiden katseilta suojassa.

Menettely, jossa äänestäjä äänestäisi esimerkiksi kotoaan tai työpaikaltaan Internetin välityksellä menemättä vaaliviranomaisen valvomaan äänestyspaikkaan, jättäisi vastuun vaalisa-

laisuudesta ja vaalivapaudesta äänestäjälle itselleen. On kuitenkin selvää, etteivät kaikki äänestäjät kykenisi tällä tavoin turvaamaan vaalisalaisuuttaan ja vaalivapauttaan. Menettely antaisi mahdollisuudet äänestäjien painostamiseen ja manipulointiin sekä muihinkin väärinkäytöksiin, muun muassa äänten ostamiseen ja myymiseen. Sähköisen henkilökortin ja sen tunnuslukujen käyttäminenkin ei tilannetta parantaisi: kortti ja tunnusluku eivät turvaisi vaalisalaisuutta ja vaalivapautta esimerkiksi silloin, kun ne joutuvat väärin käsiin tai silloin kun niiden avulla tapahtuvaa äänestystä seuraa joku toinen henkilö. Menettely herättäisi lisäksi kysymyksiä äänestäjien tasapuolisesta kohtelusta, koska kaikilla äänestäjillä ei olisi mahdollisuuksia hankkia tai käyttää Internet-yhteyksiä.

Sanotunlaista Internet-äänestystä ei siten voida pitää mahdollisena. Sen sijaan mahdollista olisi toimittaa äänestys siten, että äänestäjä saapuu äänestyspaikkaan tai ennakoäänestyspaikkaan ja äänestää siellä vaaliviranomaisten valvonnassa esimerkiksi Internetin tai muutoin tietoverkkojen välityksellä. Tällainen menettely, jota voidaan kutsua myös koneäänestykseksi, on jo käytössä joissakin maissa, esimerkiksi Belgiassa ja Hollannissa. Koneäänestyksen suurimmat hyödyt koituvat vaaliviranomaisorganisaatiolle, sillä muun muassa ääntenlaskenta nopeutuu ja helpottuu merkittävästi. Äänestäjän kannalta hyödyt olisivat pienemmät, koneäänestys tuskin esimerkiksi nopeuttaisi äänestystoimitusta, se voisi päinvastoin jopa hidastua nykyiseen varsin kätevään äänestysmenettelyyn verrattuna. Koneäänestyksessä voitaisiin käyttää sähköistä henkilökorttia, jolloin äänestyskone voisi muun muassa etsiä kortin perusteella äänestäjälle aina oman vaalipiirin tai oman kunnan ehdokkaat.

Koneäänestyksessäkin tulisi kiinnittää erityistä huomiota tietoturvallisuuskysymyksiin. Tässä mielessä Internetiä ei voida vielä pitää täysin luotettavana: muun muassa nettikaupan yhteydessä on todettu sen olevan jossain määrin haavoittuvainen.

Suomessa nyt käytössä olevan äänestysmenettelyn voidaan katsoa toimivan hyvin. Siten siirty-

minen äänestyspaikassa tapahtuvaan koneäänestämiseen sähköisen henkilökortin avulla ei tois-
taiseksi ole ajankohtaista. Oikeusministeriö kuitenkin seuraa asiaan liittyvää teknistä kehitymistä Suomessa ja muissa maissa sekä arvioi tämän perusteella koneäänestykseen siirtymisen tarpeellisuutta.

Helsingissä 1 päivänä maaliskuuta 2001

Oikeusministeri Johannes Koskinen

Till riksdagens talman

I det syfte 27 § riksdagens arbetsordning anger har Ni, Fru talman, till behöriga medlem av statsrådet översänt följande av riksdagsledamot Petri Neittaanmäki /cent undertecknade skriftliga spörsmål SS 83/2001 rd:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att främja en allmänna användning av elektroniska personkort och göra det möjligt att rösta med dem redan vid nästa riksdagsval?

Som svar på detta spörsmål får jag vördsamt anföra följande:

Enligt 25 § Finlands grundlag väljs riksdagsledamöterna genom direkta, proportionella och hemliga val. Alla röstberättigade har lika rösträtt. Motsvarande bestämmelser ingår i kommunallagen (365/1995).

Valhemligheten innebär att ingen, inte valmyndigheten, inte någon annan väljare (med undantag av ett eventuellt valbiträde), får veta hur en väljare utövar sin rösträtt. Bara väljaren själv vet vilken röstanteckning han eller hon gjort på sin röstsedel.

Valhemligheten och samtidigt valfriheten, dvs. väljarens fria viljeyttring när han eller hon gör röstanteckningen på röstsedeln, tryggas när väljaren kommer till röstningsstället eller förhandsröstningsstället för att rösta. Där gör han eller hon sin röstanteckning i valbåset i skydd för andras blickar och under valmyndigheternas övervakning.

Ett förfarande där väljaren röstar via Internet exempelvis hemma eller på sin arbetsplats i stället för att gå till ett av valmyndigheten övervakat röstningsställe, lägger ansvaret för valhemligheten och valfriheten på väljaren själv. Det är dock

klart att alla väljare inte skulle kunna slå vakt om sin valhemlighet och valfrihet i en sådan situation. Förfarandet kunde leda till att väljaren utsetts för påtryckning och manipulering och också möjliggöra andra former av missbruk, såsom köp och försäljning av röster. Situationen skulle inte bli bättre av elektroniska personkort och deras koder: kortet och koden skulle inte trygga valhemligheten och valfriheten till exempel när de råkar i orätta händer eller när röstningen med dem iakttas av någon annan. Vidare skulle förfarandet väcka frågor kring principen om lika behandling av väljarna, eftersom alla väljare inte skulle ha möjlighet att skaffa eller använda Internetförbindelser.

Att rösta via Internet på ovan beskrivet sätt måste därför anses omöjligt. Däremot vore det möjligt att ordna val där väljaren kommer till röstningsstället eller förhandsröstningsstället och röstar där till exempel via Internet eller på något annat sätt via nätet under valmyndigheternas övervakning. Denna metod, som kan kallas datorröstning, används redan nu i vissa länder, bland andra Belgien och Holland. Det är framför allt valmyndighetsorganisationen som skulle ha nytta av datorröstningen, eftersom bland annat rösträkningen därigenom skulle bli avsevärt snabbare och enklare. För väljarna skulle nyttan vara mindre; datorröstningen skulle knappast till exempel göra röstningen snabbare, tvärtom kunde den gå långsammare jämfört med det nuvarande mycket behändiga röstningsförfarandet. Vid datorröstning kunde elektroniska personkort användas och datorn kunde då utifrån kortet bland annat söka fram varje väljares egen valkrets eller kandidaterna i väljarens egen kommun. Också vid datorröstning skulle det vara nödvändigt att ägna särskild uppmärksamhet åt datasekretess-

frågor. Internet kan inte ännu anses helt tillförlitligt i detta hänseende: bland annat i samband med näthandel har det visat sig att det är i viss mån sårbart.

Det nuvarande röstningsförfarandet i Finland kan anses fungera väl. Någon övergång till da-

torröstning på röstningsstället med hjälp av elektroniskt personkort är därför än så länge inte aktuell. Justitieministeriet följer emellertid den tekniska utvecklingen på området i Finland och andra länder och gör utifrån det en bedömning av nödvändigheten av att övergå till datorröstning.

Helsingfors den 1 mars 2001

Justitieminister Johannes Koskinen